

Toespraken

Liberalisme en solidariteit

Toespraak bij Solidariteit voor het Gezin op 14 september 2006.

Dames en heren,

Beste vrienden,

Zoals u weet sta ik op 8 oktober aanstaande op de lijst van de VLD voor de komende verkiezingen. Toen men mij vroeg om in één zin uit te drukken waar ik als liberaal voor sta en welke tekst er onder mijn foto voor een verkiezingsbrochure moest komen zei ik spontaan: 'het liberalisme zal sociaal zijn, of het zal niet zijn'. Als slogan voor mijn folders en affiches koos ik voor 'Progressief Liberaal'. Met deze stellingen wil ik aangeven dat het liberalisme de meest progressieve beweging is die er bestaat en dat ze in sé door en door sociaal is. Het koppelt immers de individuele vrijheid met rechtvaardigheid, het stimuleren van privaat initiatief met het helpen van de zwakkeren in de samenleving, het recht op zelfbeschikking met het opnemen van verantwoordelijkheid.

Nochtans zijn er heel wat politici en partijen die het liberalisme verwijten dat ze niet sociaal zijn. Die kritiek klopt niet, maar is wel voor een deel te begrijpen. Na de val van de Berlijnse Muur en de publicatie van het boek *Het einde van de geschiedenis* van de Amerikaanse denker Francis Fukuyama groeide bij sommige mensen die zich voorheen liberaal voelden een vorm van zelfgenoegzaamheid. Ze geloofden dat de vrije markt automatisch zou leiden tot een betere samenleving, dat de vrijheid absoluut is en dat de overheid zich op alle vlakken moet terugtrekken. Ze noemden zichzelf neoliberalen of libertariërs. In feite verdedigen ze een vorm van marktfundamentalisme waarbij ze steeds meer aandringen op liberalisering, privatisering en de ontmanteling van allerlei overheidsdiensten. Ondermeer in het openbaar vervoer, de post, het onderwijs en zelfs op het vlak van politiebescherming en justitie. Denk aan voorstellen tot privatisering van gevangenissen, het overlaten van veiligheidstaken aan private bewakingsfirma's en het afbouwen van de postdiensten.

Maar nog het felst keren neoliberalen en libertariërs zich tegen de fundamenten van ons sociaal zekerheidssysteem. Ze vinden dat die ook moeten ontmanteld worden, dat elke mens maar een private verzekering moet nemen tegen ziekte en ongeval, dat mutualiteiten worden afgebouwd, dat vormen van gezins- en bejaardenzorg, poetshulp, thuisverpleging, kraamzorg, postnatale thuisbegeleiding, kinderopvang, rusthuis en warme maaltijden aan huis door privébedrijven moeten worden verzorgd. Neoliberalen en libertariërs vinden dat mensen op eigen kracht en desnoods via liefdadigheid uit hun vaak penibele situatie moeten geraken. Al wie een ziekenhuis

binnenstapt om er een ziek, vaak ouder familielid of vriend te bezoeken, beseft echter hoe harteloos een dergelijke houding is. Het is dank zij onze goede gezondheidszorgen, moderne hospitalen en efficiënte (en betaalbare) medische behandelingen dat tienduizenden mensen op een menswaardige manier kunnen leven. Ik ben het volstrekt oneens met de zogenaamde neoliberalen en libertariërs. Ik verzet me radicaal tegen hen omdat ze het begrip liberalisme misbruiken. Ze misbruiken het om hun egoïstische en onverschillige visie een geur van waardigheid en respect te geven. Ik bekamp diegenen die de fundamenteën van onze sociale zekerheid willen aantasten, en dat juist vanuit mijn liberale overtuiging.

Wat bedoelden de klassieke en hedendaagse liberale denkers over de samenleving? Ze wilden inderdaad zoveel mogelijk vrijheid maar tegelijk solidariteit voor de medemens. Adam Smith, een van de grondleggers van het liberalisme, zag de mens als een sociaal wezen dat bij zijn handelingen rekening houdt met de ander. Immanuel Kant, de vader van de Verlichting, wees op de categorische imperatief: "Handel zo dat het maxime van jouw handeling door je wil tot algemene wet zou worden". Hiermee stelde Kant dat elke mens zijn handelingen als mogelijke wetgever moet beschouwen, alsof zijn handelingen een algemene wet zouden vormen. De plicht om er als mens 'te zijn voor anderen' is onvoorwaardelijk en vervalt niet omdat iemand geen rechten kan doen gelden op andermans hulp. Op die manier zit in het begrip vrijheid een opdracht verborgen: *Du kannst, denn Du sollst*. Hiermee koppelt Kant de vrijheid en autonomie van het individu aan een plicht tegenover anderen. Ook die andere liberale reus John Stuart Mill koos voor zoveel mogelijk vrijheid, maar besepte het belang van herverdeling. Zo waren belastingen volgens Mill noodzakelijk om te helpen, pleitte hij voor een wettelijke beperking van de werkweek en hechte hij veel belang aan het onderwijs.

Vrijheid en sociale rechtvaardigheid zijn niet onverenigbaar. Dat hebben ook moderne liberale denkers steeds weer verdedigd. De Oostenrijkse filosoof Karl Popper stelde dat we sociale instituties moeten creëren die de economisch zwakkere beschermen tegen de economisch sterkere en dat de staat moet waken over de doeltreffendheid van deze instituties. Het liberalisme dient de vrijheid te verzekeren waarbinnen iedereen zich kan ontwikkelen. Het liberalisme is er in de eerste plaats niet op gericht de sterkere sterker te maken, maar om de zwakkere de mogelijkheid te bieden op een vrijer en beter bestaan. Daarnaast keerde Popper zich ook tegen elke vorm van fundamentalisme. In die zin zou hij elke vorm van een absoluut geloof in de vrije markt en een algemene privatisering, zoals neoliberalen en libertariërs vaak verkondigen, fors afwijzen.

De liberale filosoof John Rawls ontwikkelde in zijn basiswerk *A Theory of Justice* een politieke theorie voor een rechtvaardige, pluralistische en democratische samenleving. Hierin verzoent hij een liberaal idee over politieke verplichting met een sociaal-democratisch getint idee over herverdeling van goederen en sociale rechtvaardigheid. Voor Rawls is de mens een doel op

zichzelf die aanspraak kan maken op een aantal onaantastbare rechten. Het probleem, aldus Rawls, is het feit dat mensen niet dezelfde kansen hebben ingevolge verschillende natuurlijke bekwaamheden, de sociale achtergrond en het geluk of ongeluk waarmee de mens in de loop van zijn leven te maken krijgt. Daarom is verdeling nodig. Een maatschappelijke verdeling acht Rawls rechtvaardig wanneer ze voldoet aan de volgende voorwaarden. Allereerst en voornamelijk heeft elke mens evenveel recht op een zo uitgebreid mogelijk stelsel van basisvrijheden. In de tweede plaats wordt sociale en economische ongelijkheid alleen gerechtvaardigd als er een systeem van gelijke kansen is voorzien voor iedereen, én die ongelijkheid vooreerst ten goede komt van de minstbedeelden in de samenleving. Dit betekent dus het verlenen van gelijke toekomstkansen voor iedere burger, los van afkomst, klasse, ziekte of handicap. Daarbij worden ongelijkheden alleen toegestaan voor zover zij tot voordeel van de minstbedeelden strekken en de groeimogelijkheden van de samenleving niet nadelig beïnvloeden. De overheid moet dus 'onverdiende' achterstanden opheffen.

Deze liberaal-democratische zienswijze is niet hetzelfde als het egalitarisme dat door 'linkse' politici en partijen bepleit wordt. Het zorgt er enkel voor dat de ongelijkheden binnen redelijke grenzen blijven. Het gaat om herverdeling die moet zorgen voor een harmonie van belangen, wat door Rawls wordt aangeduid als het rechtvaardigheidsbeginsel van 'compenserende ongelijkheden'. In zijn latere werk *Political Liberalism* beklemtoont Rawls ook het belang van de democratie als een 'deliberative democracy', een systeem van bestuur door discussie tussen mensen waarbij ze wel verschillende standpunten innemen maar zich wel gezamenlijk scharen achter enkele democratische principes als de scheiding en bevoegdheden van de constitutionele machten, en de rechten en vrijheden die door de meerderheid moeten worden gerespecteerd. Dit betekent dus dat de overheid zich niet moet terugtrekken of ontmanteld worden, zoals libertarische denkers voorstellen. Integendeel, het liberale streven naar rechtvaardigheid vereist juist een efficiënt overheidsoptreden. En belastingen zijn geen vorm van diefstal, zoals sommige libertariërs voorstellen, maar middelen om mensen die ziek, oud of gehandicapt is structureel te helpen..

Ook Amartya Sen, de Indische liberale ontwikkelingseconoom, stelt in zijn boek *Vrijheid is vooruitgang* dat de vrijheid essentieel is, maar dat het eveneens veel zwakke plekken vertoont. Voor Sen is er geen vrijheid zonder de vormen van onvrijheid weg te werken. Hier geeft Sen volgens mij de kern van het liberalisme weer. Hieruit blijkt immers de fundamenteel sociale onderbouw van het liberalisme tot de vrijheid. Om mensen in vrijheid te laten leven, moeten negatieve obstakels opgeheven worden. Om het individu in staat te stellen volwaardig te kunnen deelnemen aan een samenleving behoeft het wezenlijke zekerheden. De zekerheid op een sterke sociale zekerheid, de zekerheid op betaalbare medische voorzieningen, redelijke werkloosheidsvergoedingen en degelijke pensioenen.

Sommigen stellen dat de sociale zekerheid te log, te inefficiënt en te ondoorzichtig is geworden. Dat is grotendeels waar. Op tal van terreinen zou het geld beter en directer kunnen worden ingezet. Evenzeer juist is dat de beschikbare middelen nog meer terecht zouden moeten komen bij diegenen die het echt nodig hebben. Vernieuwen en moderniseren is dus de boodschap. Maar dat betekent niet dat we de fundamenteën van onze sociale zekerheid mogen ondermijnen of dat we het ganse systeem moeten privatiseren, zoals zogenaamde neoliberalen en libertariërs voorstellen. Ware liberalen willen een efficiënte overheid die zorgt voor goede gezondheidszorgen en kansen voor ouderen. Een overheid die ervoor zorgt dat mensen die werkloos, oud of ziek zijn de mogelijkheid krijgen om een menswaardig bestaan te leiden, om zelf invulling te kunnen geven aan hun levensplan. Dat het sociaal systeem efficiënter en doorzichtiger moet worden, betwist niemand, maar aan de fundamenteën van het systeem van de verdelende rechtvaardigheid mag niet geraakt worden. Meer nog, wij zijn de behoeders ervan want wij waren ook de stichters ervan.

Twee voorbeelden. In Gent werkte op het einde van de negentiende eeuw een enthousiaste politicus het eerste systeem van de werkloosheid en de arbeidsbemiddeling uit. Hij stond ook aan de bres van de Internationale Arbeidsorganisatie. Het gaat om Louis Varlez, een naam die weinigen nog kennen. En weet je tot welke partij hij behoorde? Tot de progressieve vleugel van de Liberale Partij. Wat veel linkse politici ook niet weten, is dat het begrip 'sociale zekerheid' werd ingevoerd door de liberale politicus William Beveridge met zijn rapport over *Social insurance and allied services* in 1943. Oorspronkelijk was het bedoeld om de mensen een bestaanminimum te verzekeren in geval van ziekte of ongeval. Samen met de economische groei en ontwikkeling kreeg het begrip een steeds grotere en bredere inhoud. Voorzieningen tegen ziekte, ongeval, werkloosheid, pensionering en andere vormen van een onmogelijk actief bestaan hebben geleid tot een ingewikkeld maar betrouwbaar systeem waardoor de meeste inwoners van de Europese Unie kunnen rekenen op bescherming van de overheid. Dit systeem werkt duidelijk beter dan het privaat verzekeringssysteem in de Verenigde Staten en het staatsverzorgingssysteem in de voormalige communistische landen. Het komt er dus op aan de fundamenteën van het sociaal zekerheidssysteem te behouden en het tegelijk aan te passen aan de komende ontwikkelingen op demografisch, wetenschappelijk en economisch vlak.

Dames en heren,
Beste vrienden,

Ik ben nog jong, maar als kleinzoon van Willy De Clercq besef ik heel goed de problemen waarmee senioren te maken hebben. Het gaat om hun gezondheid, hun eenzaamheid en - zeker als ze zieke vrienden of familieleden hebben - hun bezorgdheid voor hun naasten. Ik heb grote waardering voor mensen die hun familieleden, ouders en grootouders thuis opvangen en verzorgen. Opvang in de eigen woonst is inderdaad het beste, maar niet iedereen kan zich dat

veroorloven. Daarom hebben we ook nood aan gezins- en bejaardenzorg, poetshulp, thuisverpleging en warme maaltijden aan huis. We hebben ook nood aan moderne ziekenhuizen, aan betaalbare seniorenwoningen en bejaardenhomes. Heel wat senioren zijn gelukkig nog heel gezond en actief. We moeten voorzien in specifieke culturele, sportieve en andere ontspanningsmogelijkheden. Met actieve buurthuizen, meer groen, rustplekken in de stad, propere voetpaden, en een efficiënt en goedkoop openbaar vervoer. Vroeger betekende het pensioen vaak het einde, nu is het meestal het begin van een nieuwe levensfase. Daartoe moeten we ouderen, zieken en gehandicapten middelen geven en hen de mogelijkheid geven om iets bij te verdienen zonder verlies aan pensioen.

De voorbije maanden kreeg ik tijdens mijn campagne voor de verkiezingen de steun van mijn grootvader. Ik ken hem als een wijze, sociale en hartelijke man die mij al heel wat goede raad gegeven heeft. Ik weet hoe graag dat hij zijn vrienden, familieleden en vooral mijn bomma ziet. Dat vertelde hij trouwens onlangs in een schitterend interview dat verscheen in het weekblad Humo en waarin hij duidelijk maakt waarover het in dit leven écht draait. Het draait om liefde, liefde voor de vrouw, liefde voor de kinderen, liefde voor de vrienden, liefde voor de medemens. Ondanks de moeilijke situatie toont mijn bompa die liefde elke dag en geeft ze ook door aan mij en aan anderen. Misschien is dit wel de echte kern van het liberalisme. Liefde, vrijheid en solidariteit. Drie zaken die onlosmakelijk verbonden zijn en die we als ware liberalen nooit mogen opgeven.

Gent is de bakermat van het liberalisme met een menselijk gelaat. Hier kennen we bloeiende organisaties als de liberale mutualiteit, de liberale vakbond ACLVB (de enige nationale instelling die haar hoofdzetel heeft aan de Albertlaan in Gent) en het succesvolle Solidariteit voor het Gezin . Het liberalisme zal sociaal zijn of niet zijn. Dat was ook de boodschap van voormalige Gentse liberalen als Louis Varlez , Henri Story , Laurent Merchiers , Emile Flamant, Lucienne Herman-Michielsens , Willy De Clercq, Noel Bouquet en Edith Devriendt. Het is in hun geest dat ik aan politiek wil doen en ik hoop dat u mij daarvoor de kans geeft.

Ik dank u voor uw aandacht.

Mathias De Clercq